

Стаття надійшла до редакції 22. 04. 13.

Онопrienko A.O., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ С НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

В статье очерчены основные признаки немецкоязычного диалога в прагмалингвистическом освещении. Особенности перевода немецкой диалогической речи определяются с учетом синтаксической и лексической структуры диалога, построением реплик и факторов, которые обуславливают специфику диалогической речи.

Ключевые слова: диалог, диалогическая речь, реплика, общения, особенности перевода.

Onoprienko A.O., stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE DIALOGUE PARTICULARITIES OF TRANSLATION FROM GERMAN

The article defines the dialogue particularities of translation from German into Ukrainian. The translation particularities of dialogues are distinguished within the syntactical and lexical structures, phrase building and factors that define the main features of conversational speech.

Keywords: the translation particularities, dialogue, conversational speech, phrase building, communication.

УДК: 811.134.2:801.82

Орличенко О.В., доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОБРАЗ-СИМВОЛ У СУЧАСНОМУ ІСПАНОМОВНОМУ ТЕКСТІ

У статті розглядаються символи, що мають опору в культурній традиції, джерелом яких служила антична міфологія, біблійні образи й сюжети, історичні реалії, події тощо, завдяки чому вони повинні стати зрозумілими освіченому читачеві.

Ключові слова: символ, образ, знак, метафора, алегорія, архетип, переклад.

Інколи навіть один образ-символ, вжитий у художньому тексті, здатний виразити надзвичайно широке узагальнення, оскільки виступає своєрідним ключем у сприйнятті реальності, стає інструментом проникнення у світ таїни через світ повсякденності. Проте кількість розвідок, які б торкалися аналізу цієї надзвичайно цікавої теми, особливо в плані перекладу з іспанської українською, залишається все ще незначною, що й зумовлює **актуальність та наукову новизну статті**. Символіка образів іспаномовних художніх текстів стала **предметом** цього лінгвістичного аналізу, а **об'єктом** – конкретні лексичні одиниці образів-символів, отримані методом суцільної вибірки із відповідного емпіричного **матеріалу**: текстів сучасних латиноамериканських письменників.

Вибір такої літературної основи пояснюється перш за все тим, що для творів письменників обраного для аналізу мовного ареалу властивий прийом так званого Магічного Реалізму, під час застосування якого автор поєднує фантастичні елементи з реальним світом, створюючи рівновагу між магічним і повсякденним, одночасно ламаючи межі між реальним та ірреальним, що, у свою чергу, призводить до використання образів-символів, які, виходячи із загальновідомих означень понять [Словник RAE та Diccionario de la lengua española © 2005 Espasa-Calpe; режим доступу до електронного ресурсу 1, 2], виступають алюзіями в тексті повідомлення. Натякаючи на реальний загальновідомий факт (річ, явище, випадок, історичний епізод, політичну подію тощо), образи-символи створюють особливий підтекст, у одному випадку роблячи його глибину неосяжною, а в іншому – досить прозоро вказуючи на справжній зміст написаного. Така спроможність образів-символів дозволяє їм утворювати своєрідний культурний терен, поєднуючи літературні джерела, що відносяться до зовсім різних століть та стилів. Ця ж здатність образів-символів пояснює, чому вони стали невід'ємною частиною художньої літератури: саме ці одиниці і є її (художньої літератури) формуючим елементом. З цього випливає, що лише правильне декодування образів-символів зможе привести читача до повного розкриття глибинного змісту твору.

Лінгвісти та представники інших гуманітарних дисциплін (скажімо, У. Еко, О. Ф. Лосєв, Ю. М. Лотман, А. А. Романовська) неодноразово вказували на труднощі, пов'язані з розумінням і визначенням символу, а відповідно і з його перекладом. На думку О.Ф. Лосєва саме символ є одним з найбільш суперечливих і

незбагнених понять, яке часто помилково асоціюється з алегорією, емблемою, персоніфікацією, тропом, міфом або ін. [Лосев, 1995, 9].

У чомусь схожу думку висловлює Н.Ф. Алефіренко, пропонуючи відрізнити символ від інших лінгвістичних термінів на підставі того, що символ – це знак, проте знак особливий, що виконує роль "знакового медіуму". На думку цього автора, кожний символ містить у собі образ (вказівку на якийсь окремий предмет, подію, обставину, дію, явище об'єктивного світу), але не зводиться лише до нього, оскільки має передумовою наявність якогось змісту, неподільно злитого з образом, хоча і не тотожного йому [тут і далі: Алефіренко, 2010, 189-190].

У подальшому розглянемо детальніше, що збігається, а що розрізняється у таких лінгвістичних одиницях, як знак і символ, символ і метафора, символ і архетип.

Знак і символ. Якщо звичайний знак (вербальне зображення якоїсь речі, тварини, якості предмета, поняття, ідеї, явища тощо) дає людині можливість проникнути в предметний світ значень, то символ дозволяє увійти в непередметний світ змістових відношень. Саме завдяки символам людському інтелекту відкриваються значення, що живуть десь у таємних глибинах душі й формують єдину етнокультурну свідомість. Символ не просто висловлює якийсь зміст, а передає весь спектр його магічної (реальної чи уявної) сили:

En un altar lateral, el Santo Niño Mecánico sostenía una llave de cruz, ataviado con un ropón de mezclilla [Juan Villoro, Entre amigos].

Llave de cruz – інструмент, що має форму хреста, і тому в одній площині він розуміється як натяк на рід занять людей (механіків, таксистів, автомобілістів, слюсарів та ін.), які користуються цим знаряддям, і чиїм покровителем виступає Santo Niño Mecánico, а в іншій – як обіцянка заступництва вищої сили.

Символ і метафора. Символ принципово відрізняється і від метафори, хоча на перший погляд їх подібність досить значна: і символ, і метафора зв'язують два концепти в один. Але метафора, порівнюючи два концепти, нівелює їх видимі ознаки, а символ ці відмінності зберігає, підкреслюючи самотність кожного концепту:

Maleable como el mercurio, poliédrica como el diamante, la estructura (vale decir el arreglo de los elementos en un todo) de Rayuela está

sustentada en dos pilares básicos: la imaginación y la reflexión [Ednodio Quintero, Rayuela: una propuesta para el próximo milenio].

У наведеному прикладі автор вжив іменник **mercurio**. Ця лексема надзвичайно цікава тим, що за Парацельсом, меркурій відноситься до трьох основних символів (лат. Tria Prima) – сіль, ртуть (меркурій), сірка, крім цього до 7 астрологічних символів (гліфів), що відповідають у західній астрології світилам – Сонцю, Місяцю й планетам, серед яких – Меркурій, а також до алхімічних металів, якими "управляють" сім планет класичної астрології. Символ Меркурія використовується ще й для позначення інтерсексуальності або гермафродитизму [Режим доступу до електронного ресурсу 5].

Символ і архетип. Ці поняття традиційно розглядаються в ряді таких відомих категорій, як міф, обряд, ритуал, фольклор, але відрізнити символ від архетипу набагато складніше і на когнітивному, і на мовному рівні. Для першого прикладами може бути *знак долара = багатство або влада; змії = диявол*, а прикладами для другого є: *дитина = безтурботність; волосинка = життя*:

De pronto sopló el viento y pensé que se llevaría el pelo de Germán; aquellas hebras endebles eran un símbolo de su condición física [Juan Villoro, Corrección].

Pelo – волос. Представниками різних національностей волосся вважалося уособленням сили життя через те, що і після смерті людини воно продовжує рости. Відомо, що в магічних ритуалах часто вдаються до чаклунства, пов'язаного з волоссям, задля того, щоб прищепити почуття любові, викликати хворобу і навіть спровокувати смерть. З волоссям (його довжиною, формою зачіски, кольором тощо) пов'язано багато символічних значень.

Задля більш чіткого розпізнання наведених вище пар понять – знака й символу, символу й метафори, символу й архетипу – необхідно звернути увагу на їх властивості та ознаки, що й буде показано нижче.

На відміну від жанрової та смислової стійкості символу архетип характеризується жанровою нестабільністю, загальновідомістю і представляє собою, за Карлом Густавом Юнгом, споконвіку існуючі загальні образи "колективного несвідомого": *зірка – доля, сонце – божество, ягня – жертва* [Режим доступу до електронного ресурсу 6]:

En el cristianismo, Agnus Dei (latín: 'Cordero de Dios') se refiere a Jesucristo en su rol de víctima ofrecida en sacrificio por los pecados de los hombres, a semejanza del cordero que era consumido por los judíos durante la conmemoración anual de la Pascua. Este título fue aplicado a Él por el profeta san Juan Bautista, durante el episodio del bautismo de Jesús en el río Jordán, según se relata en los evangelios. El inmemorial texto de esta oración, y que recoge la Liturgia romana es el siguiente: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis [Режим доступу до електронного ресурсу 7].

При цьому архетип позбавлений тієї яскравої етномовної метафоричності, яка притаманна символу, і тому, як правило, не викликає проблем перекладу. Підтвердженням тому служить використання архетипів у складі фразеологізмів: *nacer con (buena) estrella – народитися під щасливою зіркою, manso como un cordero – лагідний, як ягня* тощо. Такі фразеологізми зазвичай перекладаються різними мовами світу без значних змін і не викликають проблем ані при загальному розумінні всього тексту, ані при його перекладі:

¡Ah! el oro... el oro... ¿Sabe cómo lo llamaban los antiguos germanos al oro? El oro rojo... El oro... ¿Se da cuenta usted? [Roberto Arlt, El discurso del astrólogo / Los siete locos]

У наведеному прикладі **el oro rojo** = червоне золото: золото що має специфічний колір; золотавий із червонуватим відтінком. Відомо, що ювеліри додавали в найчистіше золото мідь, щоб сплав отримав необхідний червонуватий відтінок, при цьому частка золота була досить високою й становила 90%, що відповідає сучасній метричній пробі 900, хоча за іншими даними співвідношення золота та міді в червоному золоті становить 50 : 50%, а проба, відповідно, 60. Так чи інакше, але червоне золото і раніше, і зараз символізує щось якісне, красиве, коштовне.

Оскільки символ виникає, як правило, у результаті метафоричного співставлення та зближення віддалених понять, він нібито "збільшується" на кшталт того, як росте обсяг слова, що отримує нову інтерпретацію. Завдяки цьому в ході мовної еволюції одні символи можуть повністю втрачатися або звужувати своє лексичне значення, а інші – "розтягуватися", додаючи нове значення до вже існуючого раніше:

–Los nombres de ciudades son portadores de sangre judía –dijo, pero las gemelas no sabían nada del asunto ni se interesaron en la historia [Juan Villoro, La alcoba dormida].

Sangre judía – іудейська кров. На думку багатьох іспанських учених, єврейський народ жив на Піренейському півострові ще у першому столітті нашої ери. Точної дати їх появи ніхто не знає. Таким чином, автор твору (Juan Villoro) натякає, що багато міст Іспанії й Португалії засновані представниками єврейського народу, які й давали їм (містам) назви, а в крові їх мешканців є кров представників семітської мовної групи. Причому цей факт з різних причин може бути невідомим їхнім нащадкам.

У художніх текстах символ і архетип виявляють лінгвокогнітивну близькість (наприклад, при створенні традиційних мотивів життя та смерті, любові та зради, птаха й свободи тощо). У творчості відомих латиноамериканських письменників втілення зазначених мотивів нерідко супроводжується паралельним авторським зверненням до міфологічної та/або фольклорної моделей світу. У такому випадку пошук аналогів авторських образів і мотивів стає при перекладі дуже актуальним. Він дозволяє виявити й розмежувати символічні, алегоричні, архетипічні та індивідуально-авторські образи у змісті художніх текстів. А це сприяє кращому розумінню глибинного змісту літературних творів, який може розходитися з узуальним змістом мовних засобів вираження (*земля – мати, вода – очищення*). Особливо важливим таке розмежування стає за необхідності розкриття в художньому тексті алегоричних значень:

Él dijo que sí, ella sonrió, y la rueda de acontecimientos comenzó a andar bajo su torpe, desasosegada, improvisada dinámica [José Edmundo Paz Soldán y José Sanjinés, Una noche en mi Medusa].

La rueda de acontecimientos – колесо подій. Символ колеса широко використовувався і продовжує вживатися багатьма представниками кіномистецтва (наприклад, у кінофільмі "Тіль Уленшпигель" режисера Алова), живопису (наприклад, картина "Колесо Фортуни" Едуарда Берн-Джонса або Колесо Сансари, що є прикладом буддійського живопису), архітектури (наприклад, Колесо Дхарми), релігійного вчення (наприклад, символ буддизму – Дхармачакра або колесо закону, що символізує закони карми та реінкарнацій – нескінченного й безперервного круговороту

народження та смерті) на позначення закономірності, послідовності або долі [Режим доступу до електронного ресурсу 8].

Символ і алегорія часто створюють образну єдність, семантично доповнюючи один одного, але вони різні. Символічне значення виникає на основі "живих" асоціацій, тоді як алегоричне значення створюється й відповідно розпізнається на задалегідь заданих умовах. Яскравим доказом цього є коментарі, пояснення або підписи під зображенням алегорії. Ще одним важливим зауваженням може стати те, що символу не завжди можна дати однозначне тлумачення, тому що символ – це завжди знак максимально узагальненого, максимально абстрактного зображення явищ та понять. Порівняйте такі приклади:

En Fábulas de la garza desagrada el tema de Sitio a Eros ha sido interiorizado, y aparece desde un principio transformado en símbolo. La alegoría, recurso principal del libro, me permitió un alejamiento aun mayor de un tema cuya pasión inicial había ya sido atemperada en Sitio a Eros [Rosario Ferré, Sobre cómo atemperar el acero del discurso].

Алегорія розсудливості / мудрості (лат. Sapientia) зображувалася у вигляді жінки зі змією та дзеркалом, компаса, **книги**, оленя, двох осіб Януса, що дивиться одночасно в минуле й майбутнє, триглавого чудовиська з головою вовка або інших тварин.

А от **пентаграму** – один з найдавніших складних містичних символів вічності й досконалості, життя й здоров'я, захисту від зла й чаклунства тощо – іноді трактують як візуальне зображення п'яти почуттів. На думку Хуліо Рамона Рібейро, єдиним символом чуттєвості, поширеним у сучасному людському соціумі, є фігура жінки:

Y por todo sitio, movediza y transparente como una alegoría de la sensualidad, veía una figura femenina que tenía las piernas de un cocote, el sombrero de una marquesa, los ojos de un tahitiana y absolutamente nada de su mujer [Julio Ramón Ribeyro, El banquete].

Отже, образи-символи дуже часто використовуються у творах іспаномовних письменників. Їх правильне тлумачення сприяє більш глибокому й точному прочитанню художнього тексту, у той час як нерозуміння символічної природи образів навпаки може призвести до грубих помилок перекладу або ж до перекручування авторського задуму. Образи-символи завжди розширюють

значеннєву перспективу твору, дозволяють читачеві на основі авторських "підказок" і власних знань реконструювати ланцюг асоціацій, що зв'язує різні явища життя. Письменники, зокрема іспаномовні, використовують образи-символи для того, щоб підкреслити значеннєву глибину створюваних ними образів.

Сам образ-символ може виникати внаслідок вживання різноманітних образних засобів: метафор, порівнянь, фігур тощо. Хоча образ-символ має подібність до деяких з них, він усе ж таки суттєво відрізняється від стилістичних фігур. Це окрема самостійна одиниця, що використовується в багатьох науках. На відміну від метафори [Кис, 2001], образ-символ багатозначний, тобто в одержувача інформації можуть виникнути асоціації, неочікувані для самого автора. Декодування символу завжди ширше від порівнянь або метафоричних іносказань, які лежать у його основі. На відміну від алегорії, образ-символ не має прямолінійного, інтелектуально вибудованого значення. Він завжди зберігає живі, емоційні асоціації із широким колом явищ. А от архетипи, як і символи, засновані на найдавніших, міфологічних або несвідомих уявленнях про світ, тому поняття "первинного" образу може вживатися взаємозамінно з поняттям "архетип", але при цьому образ ніколи не стає на місце дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://lema.rae.es/drae/?val=simbolo>.
2. <http://www.wordreference.com/definicion/s/C3%ADmbolo>.
3. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. – 2-е изд., испр. – М.: Искусство, 1995. – 320с.
4. Алефиренко Н. В. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие. – М.: Флинт, 2010. – 288с.
5. <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D0%B2%D0%BE%D0%BB>.
6. Юнг, Карл Густав. Архетип и символ: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D0%B2%D0%BE%D0%BB>.
7. <http://studentdream.narod.ru/ung.htm>.
8. <http://magicsym.ru/predmety/koleso-2.html#ixzz2PtTUY2vM>.
9. Кис Т.Є. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – К., 2001. – 20с.

Джерела ілюстративного матеріалу

<http://www.literateworld.com/spanish/2002/escritormes/oct/w01/box9.html>

Стаття надійшла до редакції 19.04.13

Орличенко О.В., к.філол.н., доц.

Інститут філології КНУ ім.Т.Шевченка, Київ

ОБРАЗ-СИМВОЛ В СОВРЕМЕННОМ ИСПАНОЯЗЫЧНОМ ТЕКСТЕ

В статье рассматриваются символы, имеющие опору в культурной традиции, источником которых служила античная мифология, библейские образы и сюжеты, исторические реалии, события и т.п., благодаря чему они должны стать понятными просвещенному читателю.

Ключевые слова: символ, образ, знак, метафора, аллегория, архетип, перевод.

Orlytchenko O. V.,

Cand. of Phil. Sc., Assistant Professor

IMAGE-SYMBOL IN MODERN SPANISH TEXT

This article deals with symbols having support in cultural tradition which source was the antique mythology, bible images and subjects, historical realities, events, etc., therefore they are to become comprehensible to the informed reader.

Key words: symbol, image, sign, metaphor, allegory, archetype, translation.

УДК 81'811.13: 821.13

Орлова І.С., к.філол.н., доц.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ ГІПАЛАГИ У ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ Х.Л. БОРХЕСА

У статті розглядається синтаксичний прийом гіпалаги як характерна особливість ідіостилю Х.Л. Борхеса. Цей прийом, відповідно до концепції Ю.М. Караулова, належить до вербально-семантичного рівня вираження мовної особистості. Задля його відтворення у перекладі використовується прийом калькування та інші види заміни.

Ключові слова: ідіостиль, гіпалага, калькування, нейтралізація.

Синтаксичний прийом гіпалаги є малодослідженим феноменом у вітчизняній лінгвістиці. **Актуальність** статті зумовлена